

Cimer nepochází od něm. zimber, nýbrž od franc. cimier atd. U některých slov bylo by bývalo žádoucí, aby materiál srovnací byl větší. Tak na př. u slova banak bylo by vhodné poukázat na slovinské soudy v někdejší Furlánsku, jež se také tak nazývaly (viz Podreccův spis *Slavia Italiana*). Při slově *credentiae consilium* mělo by se uvést, že *credenza* jest institut italský, převzatý Chorvaty, a měly by se uvést doklady z práva italského atd. To jsou však nepatrné maličkosti. Veliká cena díla Mažuraničova nijak se tím neumenšuje. Páli bychom si jen, aby se autorovi podařilo v díle rychle pokračovati a brzo je ukončiti.

Dr. Karel Kadlec.

Dr. Bohumil Baxa: K dějinám veřejného práva v zemích koruny České od restaurace Leopoldovské až do počátku moderních převratů (1790—1848). V Praze 1906.

Týž: Inkolát (a indigenát) v zemích koruny České od r. 1749—1848. V Praze 1908.

Oba spisy tyto vnitřně souvisí a budiž o nich podán společně posudek. Zabývají se otázkami veřejného práva v zemích Českých v době novější a není pochybnosti, že právě tato doba méně jest probádána a vylíčena, nežli doby předcházející. Studium a vylíčení ústavních dějin česko-rakouských z posledních dvou staletí na základě namnoze nepoužitých archiválních pramenů jest zajisté velmi vděčným vědeckým úkolem. Mělyť děje ty na přítomnost závažný vliv a vylíčení jich může dáti správnou odpověď na otázku, co z dřívějšího státního práva českého do novější doby zůstalo v platnosti. Dr. Baxa z tohoto oboru podal už dříve některé cenné příspěvky (na př. v pojednání v *Časopisu Č. Musea* r. 1906 „o přihlášení zemí koruny České k Německému bundu“) a z tohoto hlediska sluší jeho další dvě práce upřímně vítati. Škoda že prvnější práce v některém ohledu neuspokojuje a pochybnosti vyvolává.

Spisovatel chtěje podati příspěvky k dějinám veřejného práva v zemích Českých od r. 1790—1848 vykládá v předmluvě, že chce při tom činiti rozdíl mezi právem státním a ústavním, a že proto jeho spis má obsahovati nejprve část prý *státoprávní* až do zrušení říše římské (1790—1806), aby pak v následujících nevydaných posud oddílech vyloženy byly část *státoprávní* období 1806—1848 a pak část *ústavní* celé periody (1790—1848). Sotva je ale pochybné, že obmyslené takto roztrídění práva veřejného na právo státní a právo ústavní je pochybené. Obvykle právo státní aspoň v užším smyslu slova a právo ústavní považují se za totožné řady právní, ač-li — jak činí Pražák, *Rak. právo ústavní* I, str. 16 — ohledem na veřejné korporace v státě existující nechceme právo státní toliko za část práva ústavního považovati. K právu veřejnému pak, jak známo, patří netoliko právo státní neboli ústavní, nýbrž i správní, trestní, procesní a církevní a jenom nepřesně možno právo mezistátní neb mezinárodní označiti jako státní právo zevnější, jak činí spisovatel, jenž k tomuto zevnějšímu státnímu právu přiřazuje netoliko poměr státu českého na venek, zejména k říši

římskoněmecké a od r. 1804 k císařství rakouskému, nýbrž i mnohé vnitřní poměry ústavní na př. otázky objemu královské moci české, posloupnosti na trůn český atd. Postupem pak práce (str. 58) dochází sám k novému ještě roztřídění českého státního práva, rozeznáváje v něm tři momenty, totiž poměr českého státu ke státům zahraničním, tudíž postavení koruny České v ohledu mezistátním, dále poměr téhož státu k ostatním zemím monarchie lotrinské, tedy postavení koruny České v ohledu státoprávním a konečně ústavní poměr či vnitřní právo státní, tedy poměr stavů k zeměpánu. Ale z tohoto rozeznávání nečiní patřičné důsledky pro postup své práce. Tato nepřesnost v třídění má za následek nedostí soustavné a od sebe odlišené pojednávání o otázkách státoprávních a mezistátních v spise jeho a bude v následujících částech díla, kde spisovatel bude jednatí o ústavním právu, míti za následek mnohé opakování dříve už řečeného.

Když se uváží, že mocnářství naše vzniklo z různých státních celků, zvláště též ze státu českého, bylo by spíše přiměřeno při pojednávání odlišiti státní právo zemské od státního práva říšského a ústředního státu a proměny, které prodělalo ústavní právo české v novější době, měly by odděleně se vyličití od proměn, jež prodělalo mezinárodní postavení zemí českých, zejména když se staly trvalou součástí monarchie habsburskolotrinské následkem přijetí pragmatické sankce a následkem reální unie všech království a zemí domu Rakouského, která v XVIII. století pomocí státní centralisace a unifikace vždy více se utužovala. Zajisté z toho hlediska usnadnilo by se uvažování a líčení o pozvolném ustupování státního neb ústavního práva českého před ústavním právem říšským na jedné straně a o udržení se některých institucí tohoto státního práva v jedné každé době a i po novější dobu, kdy království České se zeměmi přivtělenými podnes vykazuje mnohé zbytky státní povahy, takže právem se označuje názvem historickopolitické osobnosti aneb státem fragmentárním.

Tato základní vada spisu předloženého jeví se ihned v úvodě, v kterém spisovatel chce podati „stručný přehled státoprávního a (!) ústavního vývoje v zemích koruny České v l. 1627—1790“ (str. 1—28) a kde o otázkách práva mezistátního a ústavního pohromadě a nesystematicky pojednává. Celkem nepodává zde mnoho nového, ač některá místa nelze mlčením pominouti. Praví, že Obnov. zřízení zemské z r. 1627 nemělo pro zevnější právo státní pražádných přímých účinků, ale během času že byl to státní převrat předce jen s dalekosáhlými následky pro toto státní právo, poněvadž moc královská se sesílila na úkor stavů, kteří byli strážci českého státu a spolunositeli české moci státní. Odtud králům bylo možno země, jichž byli vládci, připoutati v bližší a užší jednotu a budovati stavbu soustátí nového. Pragmatickou sankcí personální unie zemí českých s ostatními zeměmi domu rakouského stala se unie reální. Panovník stal se nositelem státní jednoty. Všemohoucnost státu, majíc za účel oblažovati poddané, učinila ze státu absolutního stát policejní. Odstraněny ústavy stavovské a když nebylo lze tak snadno rušiti práva stavův uherských, budoval se

administrativní celek českorakouský a stát uherský. Absolutistické zrušení české kanceláře dvorské r. 1749 byl v tom ohledu hlavní krok. Podobně zrušením místodržitelstva zničena samospráva země a stavův a uvedena státní burokracie do Čech. Přes to český stát na venek, tedy v poměru mezinárodním, nepřestal existovati. V zemích českých po právu vládlo se z královské moci české, ale vznikla fikce, že ústřední moc státní zemským skupinám společná má pramen v hodnosti císaře římského a že je vyšší, nežli královská moc česká. Spisovatel uvádí na to doklady z oboru vojenství, financí a zahraničné politiky, ač právě v tomto oboru bylo lze doklady ty značně rozmnožiti. Úřady na moci ústřední závislé byly čistě zeměpanské, jak jich titul dokazoval. Ústřednímu státu dává se jméno Rakousko neb Dědičné státy. Tvoří se druh ústředního aeráru i nejv. aeráru. Dochází k snaze po jednotné kodifikaci a po státním občanství obecném všech, kdož pod společnou mocí zeměpanskou žijí. Spisovatel při tom ale vykládá § 3 Josefínského zákonníka z r. 1786 tak, že jím nezavádělo se ještě společné státní občanství, nýbrž jenom společný poddanský poměr vůči společnému zeměpánu, a poukazuje k tomu, že udělováním společného šlechtictví pro země české a rakouské od r. 1752 neuděloval se ještě společný inkolát (str. 33). Věc ta není ale dosti objasněna, neboť státní občanství předpokládá společný stát a poddanský poměr k zeměpánu rázu veřejnoprávního neznámá ničeho jiného než počátek státního občanství. Pozoruhodno ostatně jest, že spisovatel přechází mlčením rozdělení koruny České mírem Berlínským r. 1742 a známé následky, které to mělo na vnitřní politiku císařovny Marie Teresie.

Dobu císaře Josefa II. hledí pak autor charakterisovati tím způsobem, že se za císaře provádí decentralisace uvnitř obou skupin státních, pročez prý královské úřady v Praze (na př. nejv. mincmistrství) se zbavují působnosti na všechny země české, korunovace se neprovádí a stavům odnímá se jich spolupůsobení ve věcech berních. Poslednější ovšem s decentralisací nemá co činiti. Celkem má dr. Baxa za to, že „režim císaře Josefa II. skončil fiaskem“, rozbořil starou stavbu feudální a jenom „policejní režim císaře Františka I. mohl trosky zachrániti před úplným rozpadnutím“.

Tyto poněkud populární výroky mají býti spisovateli důvodem k tvrzení, že r. 1790 nastala nová éra.

Pokud se jednotlivostí tohoto úvodu týče, třeba vytknouti aspoň některá v něm obsažená nesprávná tvrzení a rčení. Posud mělo se za to, že při posloupnosti na trůn český od XIII. stol. počínaje platil řád prvorozenství v mužském i ženském rodě. Dr. Baxa dovolává se Turby a Vavřína, tvrdí, že prý „ani pro mužské potomky rodu habsburského určitý řád (prvorozenství) stanoven nebyl“ (str. 8), a tím méně pro ženské potomstvo rodu habsburského (str. 13). „Řád prvorozenský pro mužské potomstvo na trůně českém — praví — „platil podle zákona z r. 1341 pro rod jagelonský (snad lucemburský?)“ a „jaksi mlčky tradoval se i pro rod habsburský“. Nemáme za pochybné, že tvrzení ta nejsou správná. Nehledě k starším dokladům na primogenituru z r. 1216 a 1231 (Jireček,

Codex I, str. 43 a 65) uznal sněm r. 1341 obecně zásadu primogenitury přijav Karla za nástupce jakožto „dicti domini regis primogenitum“ a ustanoviv, že po Karlovi má následovati „senior suorum heredum vel ipso absque heredibus decedente frater suus senior“, dále pak „senior ejusdem fratris heredi“ atd. (Kalousek, Státní právo str. 110 a Emler, Regesta IV, str. 175.)

Zlatá bulla z r. 1356 jednajíc o poměru Čech k říši rozšířila patrně dle vzoru českého zásadu prvorozenství na všechna světská kurfiřtství, ustanovuje v čl. VII, „ut jus, vox et potestas electionis ad filium suum primogenitum, legitimum, laicum, illo vero non extante, ad ejusdem primogeniti primogenitum devolvatur“ (Jireček, Korunní archiv Č. str. 418). Dle Zlaté bully tedy mohl král Český jenom tenkráté býti zároveň knížetem voličem, když nastoupil trůn právem prvorozenství anebo když byl po vymření rodu svobodně volen. Ustanovení to mohlo se dostaťi do Zlaté bully jenom proto, že před tím v Čechách nepopíratelně platilo. Platila-li dle dra Baxy norma ta pro rod jagelonský, není důvodu, proč také pro rod habsburský nebyla by měla míti platnosti. Skutečně ze XVI. století máme řadu dokladů, že se o platnosti její nikterak nepochybovalo. R. 1547 ustanovil výslovně sněm, že „se k dědicům krále podle zlaté bulle má zachovati“ (Sněmy České II, str. 500 a Kalousek u. m. str. 219) a r. 1549 sněm Český přijal Maximiliana II. za nástupce a budoucího krále, „poněvadž privilegium království Českého to v sobě obsahuje, že každého krále nejstarší syn po smrti krále za krále Českého zůstati má“ (Sněmy České II, str. 569 a Kalousek u. m. str. 221). Podobně byl přijat za krále r. 1575 Rudolf II. jako nejstarší syn (Sněmy Č. IV, str. 242 a Kalousek u. m. str. 223), r. 1611 Matyáš (Kalousek u. m. str. 227) a r. 1617 Ferdinand II., poněvadž „je z kmene a krve královské, od Ferdinanda (I.) pošlý vnuk“. (Sněm, artykule z r. 1617.) — Následkem toho ve Zřízeních zemských z r. 1549 v čl. Bb a z r. 1564 čl. A₁ děje se dovolávání Zlaté bully císaře Karla IV. pro případ, že by po vymření rodu habsburského král Český volen býti měl (Jireček, Codex j. boh. IV₁ str. 151) a rovněž Obnovené Zřízení Zemské z r. 1627 v čl. A I jednajíc o dědičné sukcesi v království Českém dovolává se zlaté bully Karla IV. — nejspíše omylem — ze dne 7. dubna 1348. Kterak vůči těmto dokladům možno tvrditi, že „ani pro mužské potomky rodu habsburského určitý řád (prvorozenství) stanoven nebyl“, jest nesrozumitelné.

Rovněž za nedosti odůvodněné považujeme mínění dra Baxy o tom, zdali zásada stejnorodosti nepadá na váhu při otázce posloupnosti na trůně českém. Původně spisovatel souhlasil celkem s drem Dvořákem, jenž ve spise: „Sňatek arciknížete Františka Ferd. d'Este“ renunciaci pana arcivévody za neplatnou prohlašoval pro země české; ale v nově upraveném vydání svého spisu str. 11 uznává sice, že děti arcivévody Františka Ferdinanda jsou z nástupnictví ze zemí starorakouských a uher-ských vyloučeny, ale ohledně zemí českých má věc za pochybnou, neboť zákony české neznaly pojmu rovnorodosti, pragmatická sankce česká z r. 1720

v tomto bodu prý ničeho neustanovuje, nového zákona od té doby prý není a tak zv. domácí řády nemají pro země České platnosti zákona. I má za to, že pro země koruny České otázka tato dosud ústavně projednána není a že pouhé sdělení s říšskou radou není postačitelno.

Nehledě k tomu, že spisovatel zabývá se touto zajisté důležitou otázkou ústavní v poznámce, jež s textem jenom ve velmi volné souvislosti se nachází, třeba předce poukázati k tomu, že i v přístupu stavů českých k pragmatické sankci z r. 1720 přijímá se domácí řád z r. 1713 a vykládá se rodinná smlouva zv. pactum mutuae successionis z r. 1703, v které se mluví o matrimonium legitimum a úprava posloupnosti děje se „juxta receptum et nunc denuo stabilitum in Domo nostra Augusta succedendi ordinem“. Pod tímto ordo rozuměly se patrně též řády domácí, o čemž ale dr. Baxa pochybuje. Stavové čeští znali tedy obsah řádů domácích v tomto kuse a nalezali je v souhlase se zákony českými. Kdyby jim bývala předložena otázka, zdali arcivévoda Rakouský může nastoupiti na trůn český jenom tenkrát, když pochází z manželství stejnorodého, byli by zajisté dali přísvědčivou odpověď, jak k tomu Pražák, Rak. právo ústavní IV, str. 15 také poukazuje, pravě, že „co do zrození v manželství stavu přiměřeném nemáme sice žádného přímého dokladu“, ale že „sluší každý zákon a tudíž i pragmatickou sankci vykládati po rozumu názorů, panujících v době jeho vzniku.“ Nelze ale dále přehlédnouti, že říjnový diplom z r. 1860 mluví o „endgiltig und unabänderlich festgesetzten Successionsordnung, die in dem unter dem Namen der pragmatischen Sanction bekannten, von den gesetzlichen Ständen unserer verschiedenen Königreiche und Länder angenommenen in Kraft bestehenden Staats-Grund- und Hausgesetze ihren Abschluß gefunden hat“. Na domácím zákoně tedy dle výkladu říjnového diplomu spočívá i pragmatická sankce česká z r. 1720. Ovšem je pravda, že jako uherskému tak i českému sněmu mohla za příčinou renunziace p. arcivévody dána býti příležitost, aby tuto okolnost výslovně neb aspoň mlčky uznal. Ale jak řečeno, kontroversa ta s vlastním pojednáním dra Baxy nemá vlastně co činiti.

Konečně praví-li spisovatel na str. 20, že Marie Teresie „vládla jako suverenní královna česká a suzerenní arcivévodkyně rakouská“, tedy musí se výrok takový jako lapsus linguae považovati, neboť je jasno, že při arcivévodství rakouském byl suzerenem římskoněmecký císař, poněvadž souzerenem je, jak známo, panovník svrchovaný v poměru k panovníkovi polosvrchovanému.

Přicházíme k vlastnímu pojednání, jež obsahuje „část státoprávní od nastoupení Leopolda II. až do zrušení říše římské (1790—1806)“, v které spisovatel částečně k mezistátnímu postavení zemí Českých a částečně k vnitřnímu vývoji ústavnímu přihlíží.

V § 1 chce podati jakýs „všeobecný přehled“ restaurace za Leopolda II., kterýžto panovník podržel myšlenku jednotného ústředního státu, chtěje absolutisticky a centralisticky nadále vládnouti, ale jenž při tom předce chtěl leccos povolití na prospěch stavů, jež pokládal za sloupy monarchie.

Stavové čeští ve svých požadavcích státoprávních byli prý skromní, jich desideria měla ráz stížností a proseb na rozdíl od jednání v Uhrách, jež mělo ráz smlouvání. Pročež Leopold II. odmítal v zemích neuherských obmezení moci panovnické stavy a učinil pouze náběh na kompromis osvíceného absolutismu s troskami feudalismu (str. 44).

V § 2 jedná se o „poměru zemí koruny České na venek a o poměru jejich k celkové monarchii lotrinské do r. 1804“ (str. 45—89). I zde směšuje spisovatel právo mezistátní s právem ústavním. Ačkoli nazval požadavky stavů českých mírnými, přece konstatuje zásadní státoprávní jich radikalismus, neboť stavové ve svých desideriiích neznali ústředního státu, nýbrž jenom státu českého a souveréna českého království, ale ze stanoviska toho nečinili náležitých důsledků, nýbrž koncedovali mnoho z vývoje pobělohorského. Nežádali restituci královských úřadův ani náměstnictva. Byli by se spokojili s dvorským radou českým ve spojené kanceláři, poněvadž nejv. kancléř byl český kavalír a žádali znovu, aby nejv. úředníci měli vota při gubernium. Ani toho ale nedosáhli. Hlavní jich úspěch záležel v korunovaci, na které brali účastenství i moravští stavové a sice pohromadě se zemským hejtmánem v čele, ale korunovace ta měla prý „spíše význam ústavní, býti zárukou práv stavovských, nežli státoprávní“. Přes to podotýká se dále, že „korunovací manifestovala se suverenita koruny České a její nedílnota a celistvost“, neboť korunovace měla prý význam ústavní, když přísaha měla ráz obapolné smlouvy, státoprávní pro celistvost koruny České a mezistátní pro suverenitu její. Zase tedy rozlišování jednotlivých momentů není jednotné a přesné. Litovati sluší, že spisovatel, jenž užil při tomto líčení sněmovních protokolů v zemském archivu chovaných, neseznal též velmi zajímavých memoirů hr. Františka ze Šternberka, z kterých čerpali Kalousek, Státní právo české str. 496 a referent v „Postavení vyslaných měst“ str. 93.

Autor uvažuje dále o mezistátním poměru českého státu v této době shledává, že až do r. 1804 stát český jako stát právně samostatný v tomto poměru vystupoval. Uvádí doklady na to, kterak panovníci sami hájili samostatnost koruny České vůči říši Římské a kterak zahraniční mocnosti pokládaly stát český za stát neodvislý. Postavení stálého vyslance krále Českého na říšském sněmě v Řezně, jakož i hájení práv koruny k lénům zahraničním uvádí jako hlavní momenty, kdežto k smlouvám mezinárodního rázu nepřihlíží. Tehdy také se ještě mluvilo o českých poddaných na rozdíl od poddaných ostatních zemí rakouských. Scházely také ještě objektivné známky jednotného ústředního státu (str. 72), neboť nebylo jednotné ústřední moci státní, ač ovšem různé moci zeměpanské byly v rukou jediného panovníka, nebylo jednotného národa ani jednotného území státního (str. 75). Nebylo též státních statků rakouských ani ústředního aeráru, ač následkem scentralisování správy finanční dokonal se i v tomto oboru vývoj na prospěch centralisace na podkladě aerárů speciálních (vojenského, dvorského atd.). I státní dluhy byly buď čistě země-

panskými neb dluhy českého státu neb země. Dluhů, které společný panovník kontrahoval, stavové neuznávali. V poměru vnitřním t. j. ve státoprávním prý poměru zemí koruny České k ostatním státům dědičným ustupovala ovšem státní samostatnost českého státu. Spisovatel líče, jaké změny se staly v této době v centrálních úřadech a kterak zejména v l. 1792—1797 byla centralisace utužena zřízením direktoria in camera-libus et publico-politicis, jemuž na čas i finanční věci uherské jsou přikázány, konstatuje ovšem, že při těchto změnách správní centralisací zemí českých a rakouských nebylo hýbáno; za to ale že dualistická forma dědičných států v organisaci nejv. úřadův zřetelněji se začalajeviti. Pro Čechy zůstávaly toliko zvláštní referáty v spojené kanceláři a nejv. soudním místu, jež ostatně v l. 1797—1802 bylo s dvorní kanceláří spojeno. České země přestaly býti samostatným správním celkem, neboť nejv. úřady pro země České byly společny pro země rakouské a polské. Při tom assimilace práva pokračovala, ač za některého účastenství stavů, o čemž protokoly sněmu českého podávají zajímavé doklady, jichž spisovatel ve své práci mohl konečně lépe využítkovati za účelem podrobnějšího vylíčení. Snad se tak stane průběhem další práce.

Následující §§ 3 a 4 jednající o prohlášení titulu dědičného císaře rakouského r. 1804 (str. 89—98) a obsahující úvahy o přijetí a prohlášení tohoto titulu (str. 99—124) shrnují celkem výsledky posavadního badání a jenom v jednotlivostech poskytují některé nové zprávy. I dle vývodů spisovatelových šlo při přijetí titulu císařského o udržení pořadí a rovnosti rodu rakouského v mezinárodní etiketě následkem prohlášení císařství francouzského. Titul císaře rakouského měl býti pouze čestným titulem dynastickým bez státoprávní tendence aneb, jak zvěčn. B. Rieger napsal, titul ten stal se „zevnějším symbolem trvalého státoprávního svazku všech království a zemí ve smyslu pragmatické sankce“. Proto dr. Baxa odporuje právem Teznerovi, když tvrdí, že patent ze dne 11. srpna 1804 korunoval centralisační dílo panovníků rakouských a dal jednotnému státu jednotné jméno. Titul císaře rakouského nebyl tehdy titulem teritoriálním, poněvadž na poměru zemí starorakouských k říši římskoněmecké ničeho neměnil a tedy na země ty vlastně se nemohl vztahovati. Také na ústavách království a zemí, jak známo, nemělo býti ničeho měněno, při korunovacích uherské a české mělo zůstati atd., takže vnitrostátní změna se patentem žádná nezaváděla a císařství rakouské bylo ideí bez státoprávního podkladu (str. 123). I říšský sněm, i Čechové a Uhři přijali císařský titul rakouský prostě na vědomí. Šlo tedy původně pouze o císařství rodu rakouského, ale dvůr Vídeňský byl odhodlán užiti titulu toho na celé mocnářství, zejména se zřetelem na neodvislé státy. Z toho patrno, že náhled, jakoby pouze země neuherské tvořily rakouské císařství, jak se zejména dnes často pronáší, jest ovšem mylný.

Nicméně vzdání se koruny římské a rozvázání svazku bývalé říše římské patentem ze dne 6. srpna 1806 vyměřilo nový dosah a obsah císař-

skému titulu rakouskému. Jednaje v § 5 o tomto „zániku říše římské a jeho významu pro monarchii lotrinskou“ (str. 124—172), spisovatel líčí všechny okolnosti, jež k tomu vedly, a shledává, že rozvázání svazku říšského mělo dalekosáhlý význam pro monarchii lotrinskou. Pro ni hledán nový státoprávní základ a tu užito titulu císaře rakouského k státoprávním změnám. Svazek Čech a rakouského kraje s říší uhasnul, země starorakouské sprostěné lenního svazku staly se částí monarchie rakouské, jež obdržela úřední jednotné jméno na venek. Císařství rakouské znamená odtud území ovládané jednotnou mocí rakouskou císařskou. Hodnost rakouského císaře nemá býti prázdňým zvukem a neplodným titulem, nýbrž má býti patrna i ve vnitřním složení a ve vnějších formách vládních. Proto místo států dědičných začíná se užívati názvu císařství rakouského, zavádí se jednotný znak tohoto císařství a toliko stavům ponechává se, aby užívali znaků svých provincií. Jednalo se dále o to, aby se udělovalo šlechtictví rakouské pro všechny dědičné země, tedy i uherské a aby při všech expedicích užívalo se jednotných titulův a znaků. Zajímavé je, co spisovatel sděluje o odporu, jež uherská dvorská kancelář a státní a konferenční rada Somogyi kladli těmto centralistickým snahám ve prospěch Uher. Mělo to za následek, že císařská resoluce ze dne 31. ledna a 7. září 1807 o názvech zemí, o vydávání šlechtických diplomův a o formě znaků při uherských expedicích dopadly na prospěch Uher a dualismu. Mělo zůstatí při názvu: německé a uherské země rakouské a toliko rozdíl mezi Haličí, k níž Uhři činili nároky, a ostatními českorakouskými zeměmi měl přestatí.

Spis zakončen jest v § 6 úvahou o vlivu událostí z let 1804—1806 na české státní právo (str. 145—154). Spisovatel vykládá, že období to znamená novou pohromu českého práva státního, neboť císařská moc rakouská zastíňovala a absorbovala královskou českou moc státní zejména v jednáních na venek. I po r. 1804 akt plynoucí ze suverenity koruny České byl vydáván jménem císaře rakouského a krále Českého, ale v pozdějším vývoji pouze jménem císaře rakouského, takže se zapomínalo, že císaři pouze jako králi Českému výkon moci vládní přísluší. Následkem míru Prešpurského ze dne 26. prosince 1805, jímž byla nařízena purifikace teritorií, koruna Česká pozbyla svých lén v Německu a tím lenní výsost krále Českého nad nimi odpadla. Další újma — dr. Baxa nazývá ji h l a v n í — nastala tím, že zrušením svazku říše římské přestalo r. 1806 zastoupení krále Českého na říšském sněmu vyslancem, jenž slul královský český kurfirstský vyslanec. Účastenství v radě kurfirstů dle názoru spisovatele nebylo na újmu suverenity koruny České a nyní r. 1806 král Český zmizel ve skutečnosti z řad suverenních knížat. Idea o jednotném území státním a o jednotné moci státní císařské rakouské doznala velkého posílení, při čemž docházelo k rozdílu zemí uherských a německých zemí dědičných snahou radů uherských. Vědomí o existenci státně samostatných skupin uvnitř monarchie zatlačuje se ideou jednotné říše. Rakouské císařství stává se trvalým státoprávním svazkem království a zemí ve smyslu pragma-

tické sankce, ale přes to „český stát“ — končí spisovatel své úvahy — „nepřestal právně existovati, neboť není aktu, který by s právní platností něco podobného ustanovoval“ (str. 154).

Musí se uznati, že spisovatel v poslednějších částech svého spisu mnohem pečlivěji i soustavněji o úkolu svém pracoval, nežli v přední jeho části. Užil pilně příslušné literatury a hojně čerpal z přístupných mu pramenů archiválních. Nicméně některých nedostatků jeho práce nelze přehlédnouti. Spisovatel libuje si v dlouhých větách a rčeních, jež duchu českého jazyka odporují (na př. na str. 32 a 56). Neradi zaznamenáváme i chyby jazykové (na př. str. 1. tři století m. staletí, str. 57 instituce království m. moci královské, str. 73 zemskodeskové statky atd.). Na místě aby spisu svému připojil několik exkursů, v nichž by mohl o jednotlivých otázkách podrobně pojednati, umísťuje v poznámkách celá dlouhá pojednání, čímž ruší spojitost a přehlednost látky v textu pojednávané, na př. v pozn. 3 na str. 2. o výhradě *juris legis ferendae*, v pozn. 6 a 8 na str. 8 a 9 o řádu prvorozenství a o rovnorodosti, v pozn. 39 na str. 26 o pojmenování zeměpanských úřadů, v pozn. 49 na str. 72 o spůsobilosti měšťana k deskám, v pozn. 53 na str. 77 o korunních statcích, v pozn. 6 na str. 148 o platu českého vyslance kurfirstského atd. V tom ohledu ovšem může mu býti omluvou, že i mnozí vynikající učenci podobně si počínají, neberouce ohled na čtenáře.

Spisovatel už v tomto spisu (str. 51) se zmínil, že o snahách českých stavů v příčině udílení českého inkolátu jakožto státního občanství v českém státu a dále ve příčině indigenátu chce ve zvláštním článku pojednati za účelem lepšího a souhrnějšiho probrání látky a učinil slibu zadost v dalším samostatném pojednání o inkolátu a indigenátu. Budiž doloženo, že učinil tak spůsobem uznání hodným, neboť pojednání to poskytuje mnoho nového detailu o této dosti spletité otázce, jež nepostrádá ani dnes ještě některého praktického významu. A také uznati dlužno, že pojednání nemá celkem vad, jež bylo prvnějšímu spisu vytknouti.

V úvodě praví spisovatel, že chce vylíčiti vývoj inkolátu českého po reformách teresiánských a josefínských, zejména i po restauraci Leopoldovské, jakož i oprávnění, jež s ním souvisela, a dovozuje proti Gindelymu a Šlechtovi, že až do r. 1848 toto zvláštní kvalifikované české státní občanství existovalo přes to, že r. 1752 bylo zavedeno společné šlechtictví českorakouské. Bylť inkolát netoliko jedním z hlavních základů stavovské ústavy, nýbrž i jedním ze znaků českého státu. V souhlasu s drem B. Riegrem (*Oest. iStaatswörterbuch* II, str. 897) definuje inkolát jakožto příslušenství k jednomu ze dvou vyšších stavů zemí českých, jež zjednává se buď rodem neb formálním přijetím a obsahuje účastenství ve všech oprávněních veřejnoprávních a soukromoprávních, jež příslušejí domácím stavům. Z dalších výkladů samého spisovatele ale plyne, že pod inkolátem nerozumělo se vždy jedno a totéž. Tak v některých dobách šlo při něm o právo obyvatelské neb státní příslušenství netoliko členů vyšších stavů, nýbrž i stavů ostatních, zejména svobodných. Mluvilof se o inkolátu měšťanském a duchovním, o inkolátu svobodníků, židů atd. (srov. str. 7, 9, 12, 15,

28, 39, 42, 84 a 88) a je patrné, že definice spisovatelova má na zřeteli inkolát v užším smyslu slova, jak se po r. 1627 o něm mluvilo a spisovatel čině zmínku o formálním přijetí nejspíše do stavu neb země má na mysli patrně zase hlavně dobu předbělohorskou, kdy ještě stavové sami cizince k přímluvě krále za obyvatele a člena stavu přijímali. Autor také zná inkolát v tomto širším sm. slova a nazývá jej *i n d i g e n á t e m*, pod kterýmžto pojmem rozumí příslušnost k zemi neb právní svazek pojící individuum k určité zemi, pročež považuje indigenát za nekvalifikované státní občanství, jež mají všichni ostatní příslušníci země, zejména ti, kdož patří k jednomu ze stavů zemských; ale dokládá, že indigenát v tomto smyslu v pramenech se neobjevuje. Průběhem práce dospěl také ještě k jinému výměru indigenátu jakožto skutečného členství sněmu ve dvou vyšších stavech, jehož se stavové čeští v době porestaurační přidrželi, chtějíce uhájiti si právo přijímání členů do sněmu (str. 86). Tento indigenát se od inkolátu prve definovaného vlastně neliší a třeba také podotknouti, že všeobecné státní občanství ve starém nejednotném feudálním státě byl pojem naprosto nemožný, přičítá se složení tehdejšího státu. Toliko momentem bydliště podmíněna byla příslušnost k zemi (odtud právo *o b y v a t e l s k é*). Jest přímo nebezpečné vkládati do starých běžných terminů nový smysl a dělati rozdíly tam, kde jich nebylo. Není asi pochybno, že otázka vývoje inkolátu pro dobu předbělohorskou potřebuje ještě hlubšího studia a povede nejspíše k úvaze o vzniku a vývoji autonomní obce zemské a také obcí městských jakožto veřejnoprávních korporací, jichž členství bylo podmíněno inkolátem. Názvy konsorcium stavů (*corpus statuum*, *verein der böhmischen staende*) z doby pobělohorské ukazují k tomu, že i v té době stavové jakožto zástupcové země za korporaci samosprávnou se považovali, jež ovšem silně podléhala vlivu zeměpanskému. Spisovatel kromě toho činí rozdíl mezi udělením inkolátu cizinci neb tuzemci. Pro cizince znamenalo přijetí za obyvatele země a vedle toho udělení práva stavu; kdežto pro tuzemce pouze udělení práva stavu, což tedy předpokládalo, že tuzemec musil míti inkolát aspoň nekvalifikovaný.

Autor v úvodu sleduje vývoj inkolátu v l. 1620—1790, nebera zvláštní zřetel na r. 1749, jež v nápisu knihy si byl stanovil. Dle Obnoveného Zřízení Zemského z r. 1627 příslušelo právo udělovati inkolát pouze králi. V ten čas inkolát značil prý pouze příslušenství k jednomu ze dvou vyšších stavů. I duchovní, chtějíce vykonávati právo sněmovní, musili nabýti inkolátu aspoň v stavu rytířském. K výkonu práv zemského stavu bylo pak třeba vedle inkolátu vydání reversu k zemi, výkazu o držení deskového statku a složení přísahy dědičné poddanosti. Za těch podmínek inkola přihlásil se na sněmu u příslušného stavu nabýval práva sněmovního, jež podmiňovalo právo k nejvyšším úřadům zemským. Ani osvícený absolutismus v době teresiánské a josefínské, jež nepřál zřízení stavovskému, na inkolátu ničeho neměnil. Zejména josefínský zákonník z r. 1786, jež učinil „náběh k setření rozdílů plynoucích z odlišných státních občanství dědičných států“, nezavedl jednotného státního občanství a také podmínku

inkolátu při nabývání statků deskových v zemích českých zachoval. Toliko při nabývání korunních statků od podmínky té se upouštělo. Úpadkem stavovských práv význam inkolátu se umenšil, ale instituce ta právně trvala dále a za restaurace nastal nový její vývin (str. 22).

V následujících dvou člancích (II. a III.) autor sleduje období desiderii stavovských a další vývoj inkolátu a s ním souvisejících práv stavovských až do r. 1848 (str. 22—84), aby na konec v posledním (IV.) článku o právním stavu na sklonku stavovských ústav vývody své v jedno shrnul. Postačí k některým hlavním momentům poukázati. Stavové čeští žádajíce r. 1790 za restituci ústavy zemské vložili do svých desiderii též požadavek, aby král neuděloval inkolátu neb indigenátu bez jich svolení, tak aby bez jich vlivu nebyli cizinci do sněmu připouštěni. K stavům měl se žadatel obracet a od nich mělo záviseti rozhodnutí; jak tomu bylo v starorakouských zemích dědičných a v Čechách do r. 1620. Gubernium a dvorská kancelář vyslovili se ale proti tomu, poněvadž udělení inkolátu náleží k effectus juris majestatici Bohemiae a stavům náleží při tom pouze votum consultativum, nikoli decisivum. Stavům ale neupíráno právo vykazovati na sněmě náležité místo těm, kdo o přístup do sněmu se hlásí. V tom smyslu také dvorský dekret ze dne 12. srpna 1791 žádost stavů odmítl a náprava zjednána byla teprve po restauraci ve formě nového vývoje indigenátu. Žádosti za udělení inkolátu podávaly se spojené dvorské kanceláři, jež je posílala gubernium, aby si vyžádalo od stavů dobré zdání. Zemský výbor podával je za ně a teprve r. 1845 snesli se stavové, že jim samým mají takové žádosti býti předkládány a žádostem těm dáno obyčejně místo, když se stavové proti vyhovění jim nepostavili. A podobně slyšání stavové o povýšení do stavu. Kromě toho stavové časem sami žádali z vlastní iniciativy za udělení inkolátu pro určité osoby, jež chtěli míti na sněmu. Ani občanský zákoník z r. 1811, jenž zaváděl rakouské občanství státní, na věci ničeho nezměnil, neboť toto občanství bylo příslušností k většímu počtu zemí, pouhým indigenátem v širším sm. slova. Kdo měli zemskou příslušnost, stali se rakouskými občany státními, ale nabytí inkolátu českého dle mínění autora nebylo podmíněno nabytím rakouského občanství státního, ovšem ale zahrnovalo v sobě toto nabytí. Inkolát tedy zůstal podmínkou výkonu práv stavovských pro stav šlechtický. Pouze šlechta inkolátem opatřená měla kvalifikované státní občanství v zemích českých. Pro země české byl jeden inkolát, jenž zůstal kvalifikovanou státní příslušností ke koruně České. Stavové, jichž slyšení považovalo se za predepsané, spolurozhodovali o inkolátu jakožto základní podmínce členství ve sboru stavů. Indigenát, jenž prý vývojem porestauračním znamenal skutečné členství sněmu ve dvou vyšších stavech a jenž byl obmezen pouze na království České, udíleli v podstatě stavové sami skutečným uvedením nového člena na sněm a přijímáním jeho do svého středu. Udílel-li král inkolát, oni udíleli členství sněmu čili stavu.

Při tom inkolát zůstával podmínkou i zdrojem veřejnoprávních i soukromoprávních oprávnění založených v ústavě zemské. Autor to podrobně dovozuje v příčině působivosti ke deskám zemským, práva sněmov-

ního a působivosti k nejvyšším úřadům zemským. Co se držení deskových statků týče, vznikly v době Leopolda II. pochybnosti, zdali je nabytí inkolátu při tom podmínkou ohledem na ustanovení Josefinského zákonníka, ale následkem jednání o návrzích zákonů v zemské koncentrační komisi dosáhli stavové navrácení v předešlý stav a r. 1798 uznána vládou výslovně zásada, že k držení deskových statků je třeba inkolátu. Dvorský dekret ze dne 5. července 1811 pak stanovil, že působivost k deskám mají toliko členové stavu panského a rytířského a z městského jenom měšťané zrození v privilegovaných městech, takže kdo nově nabytí práva měšťanského v takovýchto městech, potřeboval zvláštní koncesi zeměpánovu k nabytí statku deskového. Co se práva seděti a hlasovati na sněmě týče, žádali stavové r. 1790, aby do sněmu byli připuštěni pouze držitelové deskových statkův a kromě toho jich zletilí synové a bezprostřední čekatelé těchto statků. Ačkoli gubernium se proti tomu vyslovilo, poněvadž držení statku není dokladem schopnosti, v dvorské kanceláři bylo stavům vyhověno a r. 1838 zemský výbor sestavil podmínky působivosti ke sněmu, jež r. 1844 byly císařem Ferdinandem V. schváleny, ale uveřejnění jich teprve 28. ledna 1848 — tedy post festum — bylo povoleno. Šlechta neusedlá byla ze sněmu vyloučena. Konečně inkolát zůstával podmínkou působivosti k nejvyšším úřadům zemským. K členství výboru zemského nadto bylo třeba členství sněmu. Stavové r. 1790 žádali, aby jenom členům vyšších stavů v zemi usedlým byly udělovány úřady zemské, s nimiž předsednictva nových úřadů zeměpanských byla spojena a aby referent v dvorské kanceláři byl českým inkolou. Dvorský dekret z r. 1791 slíbil, že nejv. úřady zemské budou obsazovány inkoly v zemi usedlými; za to obsazení místa referenta v dvorské kanceláři českým inkolou zamítnul. R. 1843 opětně stavové žádali, aby nejv. úřady zemské byly obsazovány usedlými členy starého českého stavu panského a v cís. resoluci z r. 1844 opětně slíbeno, že při obsazování úřadů bude brán zvláštní zřetel na členy tohoto stavu. Spornou byla také otázka, zdali zeměpanský úředník může býti volen za člena výboru zemského, pročež se sněm r. 1845 usnesl, že přisedící, jenž by byl jmenován nejv. úředníkem zemským, musí na místo své v zemském výboru resignovati. Ze všech těchto dokladů vyvozuje autor, že inkolát zachoval existenci svou do r. 1848 „jako kvalifikované či skutečné státní občanství zemí koruny České“ (str. 90).

Pojednání o inkolátu sluší považovati za pokračování práce o dějinách veřejného práva v zemích koruny České v letech 1790—1848 a jest si přát, aby nadanému spisovateli bylo dopřáno brzo ve studiu o závažném tomto předmětu dále se zdarem pokračovati.

J. Č.

R. Kiss István, A magyar helytartótanács I. Ferdinánd korában, és 1549—1551 évi leveles könyve. Budapest, A. M. Tudományos Akadémia, 1908. (Stran CCXV. a 454.)

S potěšením zaznamenáváme nové dílo právněhistorické literatury maďarské, které se dosti příznivě liší od většiny podobných prací téže literatury tím, že jest psáno klidně, bez všelikého přepínání. Pro nás má